

مقدمه

از نهال داوری سازمانی تا نهاد داوری سازمانی

مهم‌ترین وظیفه سازمان داوری این است که جریان داوری را هماهنگ و تسهیل کند و اطمینان حاصل نماید که مقررات داوری به درستی اجرا شود. به این ترتیب، سازمان داوری خود رأساً داوری نمی‌کند و رسیدگی داوری و صدور رأی، بر عهده داور یا داوران منتخب است.^۱ مروری بر آنچه معمولاً سازمان‌های داوری مانند مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران برای هماهنگی و تسهیل داوری، انجام می‌دهند، موضوع را روشن‌تر می‌کند.

۱. پس از وصول درخواست داوری (دادخواست) دبیرخانه سازمان ابتدا با اطمینان از احراز صلاحیت سازمان به شکل ظاهری (Prima Facie) درخواست خواهان را می‌پذیرد و آن را برای خواننده یا خوانندگان ارسال می‌کند^۲ تا ظرف مدت مقرر پاسخ بدهند و پاسخ خواننده را هم برای خواهان ارسال می‌کند.^۳

۱. ماده ۲ قواعد مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران. در ماده ۲ قواعد داوری مرکز، کار اصلی مرکز را "هماهنگی، سازماندهی، نظارت" داوری تعیین کرده که هدف تمامی آنها تسهیل جریان داوری است.

۲. ماده ۷ قواعد مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران

۳. بند الف ماده ۶ قواعد مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران

۲. مرکز داوری همزمان، هزینه‌های داوری را بر اساس جدول هزینه‌های داوری که در دسترس عموم است^۴ محاسبه و به‌طور مساوی از طرفین مطالبه و وصول می‌کند، مگر بین طرفین به نحو دیگری توافق شده باشد.^۵

۳. در مورد انتخاب داور، سازمان داوری ممکن است فهرستی از داوران معتمد و متخصص داشته باشد یا نداشته باشد. مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران فهرست داوران معتمد دارد اما امکان پذیرش داوران واجد شرایط به‌طور موردی هم وجود دارد.^۶ طرفین در انتخاب داور، آزادی عمل دارند اما اگر نتوانند در انتخاب داور یا داوران توافق کنند، سازمان داوری داور یا داوران را انتخاب و به طرفین معرفی و به ایشان فرصت می‌دهد که چنانچه ایرادی در مورد استقلال و بی‌طرفی یا شرایط و اوصاف داور یا داوران دارند؛ با ذکر دلیل، در مهلت مقرر اعلام کنند. چنانچه اعتراضی به داور یا داوران (جرح داور) بشود و داور کنار نرود، رکن صالح سازمان داوری (دیوان داوری) رسیدگی و تصمیم‌گیری خواهد کرد. در اثر این اعتراض ممکن است داور یا داوران جایگزین شود.^۷

۴. با تعیین داور یا داوران، کار بعدی برگزار کردن جلسه رسیدگی شفاهی است مگر طرفین تراضی کنند که داور بر اساس مدارک رسیدگی و اتخاذ تصمیم کنند یا داور تصمیم بگیرد بر اساس مدارک رسیدگی نماید. با این همه اگر هر یک از طرفین درخواست جلسه رسیدگی کند، داور مکلف است جلسه استماع شفاهی تشکیل دهد. هماهنگ کردن داور یا داوران و اصحاب دعوی برای اینکه در زمان و مکان مناسب

۴. ماده ۳ آیین‌نامه هزینه‌های داوری در مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران

۵. ماده ۵۸ قواعد مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران

۶. ماده ۱۳ مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران

۷. ماده ۱۰ مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران. یکی دیگر از وظائف سازمان داوری این است که می‌تواند در داوری‌های موردی به درخواست

طرفین برای ایشان داور تعیین کند.

برای جلسه رسیدگی شفاهی، گرد هم بیایند نیز از وظائف و خدمات سازمان‌های داوری است.^۸

۵. در برخی از مؤسسات داوری، بررسی و مذاقه در پیش نویس رأی داور پیش از امضاء داور، توسط رکن صالح سازمان (دیوان داوری) یکی از کارهای مهم سازمان داوری است. در مرکز داوری اتاق ایران هم این ساز و کار وجود دارد و در دعای بزرگ و مهم، پیش نویس رأی به "دیوان داوری مرکز" ارجاع می‌شود تا بررسی کنند. دیوان داوری می‌تواند درباره موضوعات شکلی و ماهوی رأی، نظر بدهد. داور مکلف است موارد شکلی را رعایت کند، اما در پذیرش نکات ماهوی اختیار دارد آنها را بپذیرد یا تبعیت نکند.^۹

۶. پس از صدور رأی، ابلاغ رأی داور به طرفین یا ارسال آن به دادگاه هم یکی دیگر از کارهای سازمان داوری است.^{۱۰} معمولاً سازمان داوری اختیار ابلاغ رأی را از طرفین می‌گیرد.

۷. آخرین کار در سازمان داوری پرداخت حق الزحمه داور یا داوران است. نیز اگر کارشناس یا کارشناسانی انتخاب شده‌اند و اظهار نظر کرده باشند، دستمزد ایشان پرداخت می‌شود.

این تصویری کلی است از آنچه در مرکز داوری اتاق ایران اتفاق می‌افتد. چنانکه پیدا است، کار اصلی مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران - به عنوان یک سازمان حرفه‌ای داوری - صرفاً کمک و نظارت بر حسن جریان داوری است که در چارچوب قواعد داوری خود انجام می‌دهد. ساز و کاری که در قواعد داوری مرکز پیش‌بینی شده، نوآوری‌های مهمی دارد و موجب شده نهاد داوری در حقوق ایران مستحکم شود.^{۱۱}

۸. ماده ۴۳ قواعد مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران

۹. ماده ۵۳ قواعد مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران

۱۰. ماده ۵۶ قواعد مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران

۱۱. در مورد بعضی ویژگی‌ها و نوآوری‌های قواعد داوری مرکز، رک. دکتر محسن محبی، دیباجه، "مجموعه مقالات صدمین سال تأسیس نهاد داوری در حقوق ایران"، شهر دانش، ۱۳۸۸ - نیز همو، مقدمه قواعد و آیین داوری مرکز داوری.

شک نیست سازمان‌های داوری مسئولیت‌هایی نیز در قبال اقداماتی که انجام می‌دهد، دارند.^{۱۲}

نگاهی به کارنامه مرکز

یک نگاه آماری به عملکرد ۱۰ ساله مرکز داوری نشان می‌دهد که تا کنون بیش از ۶۷۰ دعوا به مرکز داوری اتاق ایران ارجاع شده است. از این میان ۷۷ درصد دعاوی داخلی و ۳۳ درصد دعاوی بین‌المللی است. حدود ۱۰ درصد این دعاوی منتهی به سازش یا صدور رای سازشی شده است.

در مورد نحوه مراجعه به مرکز نیز ۴۵ درصد بر اساس شرط داوری مندرج در قرارداد و ۵۵ درصد بر اساس توافق بعد از قرارداد به مرکز داوری مراجعه شده که این موضوع نشان از اشتیاق اشخاص در رجوع به داوری به جای رسیدگی قضائی دارد. درباره تابعیت اصحاب دعوی ۴۵ درصد از طرف‌های خارجی در دعاوی بین‌المللی که به مرکز مراجعه نموده‌اند تابعیت اروپائی داشته‌اند و ۵۵ درصد الباقی از سایر نقاط جهان از جمله استرالیا و اقیانوسیه، خاورمیانه و آفریقا بوده‌اند. طبقه بندی موضوعی دعاوی در مرکز داوری دارای تنوع زیادی است از جمله می‌توان به دعاوی با موضوع حمل و نقل (۲۵٪)، پیمانکاری (۱۵٪) و بیع (۵۲٪) اشاره نمود.

آراء داوران مرکز داوری از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۰ نیز در دو مجلد به همت آقای محمد کاکاوند در مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهردانش چاپ و منتشر گردیده که مورد استقبال وسیع قرار گرفته است.

هرچند آمار دقیقی از آرا محاکم که در مقام رسیدگی به دعاوی ابطال رای داوری صادر می‌شود، در دست نیست، لیکن یک بررسی اجمالی نشان می‌دهد که اکثریت قریب به اتفاق آرای صادره از مرکز داوری مورد تایید محاکم قرار گرفته‌اند. این وضعیت نشان

۱۲. دکتر حمید رضا نیکبخت، "مسئولیت سازمان داوری"، مجموعه مقالات همایش صدمین سال تاسیس نهاد داوری در ایران-شهر دانش، ص ۵۵؛ نیز دکتر مشکان مشکور "داوری سازمانی در حقوق ایران" همان جا، ص ۸۱.

از حسن اعتماد محاکم به داوری سازمانی و به خصوص داوری در مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران دارد. انصاف را، این همه توفیق جز با حمایت اساتید و قضاوت و کلای دادگستری و سایر حقوقدانان فرا چنگ نمی‌آمد. البته حمایت بی دریغ اتاق بازرگانی ایران و هیئت مدیره مرکز داوری در طول سال‌های گذشته نقش بی‌جایگزین در تحصیل این دستاوردها داشته است.

نهاد استوار داوری سازمانی

در سال ۱۳۷۳ دفتر کوچکی در امور حقوقی اتاق بازرگانی ایران تاسیس شده بود که عملاً کار داوری نیز انجام می‌داد. اما با تصویب قانون اساسنامه مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران در ۱۳۸۰/۱۱/۱۴ "مرکز داوری اتاق ایران" با پشتوانه قانونی تشکیل گردید. تصویب این قانون را باید نقطه عطفی در حقوق ایران انگاشت زیرا نه تنها برای اولین بار داوری سازمانی مورد توجه و التفات ویژه و مستقیم قانونگذار قرار گرفت، بلکه قانونگذار در قامت معمار یک مرکز داوری سازمانی ظاهر شد و حتی در مواد مختلف این قانون تکالیفی بر عهده دستگاه‌های دولتی و عمومی در پاسخگویی به استعلام‌ها و مکاتبات مرکز داوری پیش بینی نمود (ماده ۱۱ قانون اساسنامه مرکز).

مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران اجزا و ارکانی دارد که عبارتند از: دبیرخانه که نقش سازمان اداری و تشکیلاتی داوری را ایفا می‌کند، هیات مدیره، داوران. همچنین در تشکیلات دبیرخانه، یک معاونت حقوقی و یک معاونت اجرایی و هماهنگی هم پیش بینی شده است که بازوهای کمکی و اجرایی دبیر کل در امور حقوقی و اجرایی می‌باشند.

بر این موارد باید تشکیل "دیوان داوری مرکز داوری" را اضافه کنیم که یک نوآوری مهم به شمار میرود و از سازمان‌های داوری معتبر بین‌المللی اقتباس شده است که وظایفی همچون نظارت شکلی و ماهیتی بر آرای صادره و نیز تصمیم‌گیری در

خصوص پاره‌ای از ایرادهای مهم در جریان رسیدگی داوری - از قبیل ایراد فقدان موافقت نامه داوری یا جرح داور و امثال آن را - بر عهده دارد.

نگاهی به پشت سر نشان می‌دهد که آنچه سال‌ها قبل "داوری سازمانی" نامیده میشد و نخستین بار نام آن در قانون داوری تجاری آمده بود، نهال نوری بیش نبود اما با تصویب قانون اساسنامه مرکز داوری و شروع کار مرکز و نیز با راه اندازی و شروع مرکز داوری منطقه‌ای تهران، آن نهال آرام در جای خود مستقر شده و به یمن ساز و کاری که در قواعد داوری مرکز فراهم شده، امروز استوار بر پای خود ایستاده و به یک نهاد مستحکم تبدیل شده است.

تلك عشره كامله

مرکز داوری از اولین سال‌های تاسیس برای آشنایی بیشتر حقوقدانان با داوری و ترویج داوری و تربیت داوران جدید، مبادرت به فعالیت‌های آموزشی کرده است و با دعوت از داوران با تجربه و اساتید و حقوقدانانی که در حوزه داوری فعالیت می‌کنند، دوره‌های آموزش داوری را در سطوح مقدماتی و پیشرفته و تخصصی برگزار کرده است و در آینده نیز با طراحی دوره‌های آموزشی جدید، برگزار خواهد کرد.

به این ترتیب مرکز داوری اتاق ایران کار خود را فقط به حل و فصل اختلافات محدود نکرده، بلکه همواره نگاهی عالمانه به رخدادهای داخل و خارج در حوزه داوری داشته است و سعی کرده راه را برای انتقال تجربه هموار کند. برگزاری چندین دوره آموزشی داوری در سطوح مختلف، برگزاری کارگاه نگارش رای داوری و نیز انتشار دو جلد گزیده آرای داوری مرکز نمونه‌هایی از همین فعالیت‌ها است. این جشن‌نامه نیز در همین راستا منتشر می‌شود.

چنانکه گفته آمد، قانون تاسیس مرکز داوری در بهمن ۱۳۸۰ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است اما مرکز، یکی دو سال اول را بیشتر به سازماندهی و آماده‌سازی گذرانده است و می‌توان گفت عملاً از سال ۱۳۸۲ شروع به کار نموده است. با این

حساب اکنون کمی بیش از ده سال از عمر فعالیت‌های موثر مرکز می‌گذرد. تلک عشره کامله. همین را بهانه تهیه و تدارک این جشن نامه به مناسبت دهمین سال تاسیس مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران کردیم.

لازم است از نویسندگان مقالات این جشن نامه تشکر کنیم. فراهم آمدن این مجموعه مقالات ثمره تلاش حقوقدان پژوهنده جناب آقای محمد کاکاوند است که با علاقه و پیگیری پیوسته، توانسته نوشته‌ها و مقالات مهم ترین اساتید حقوق داوری (داخلی و بین‌المللی) ایرانی را گرد هم آورد و ویرایش کند که لازم است از زحمات ایشان سپاسگزاری شود و نیز از کلیه کسانی که در آماده سازی و انتشار این مجموعه، کمک کردند و بویژه داوران مقالات و کارکنان انتشارات شهردانش صمیمانه سپاسگزاری می‌کنیم.

محسن محبی

اسفند ۱۳۹۲